Після конфіскати — другий наклад.

Ч. 166 (10.549). Львів, середа 29. липня 1925. Почтову належитість оплачено гуртом. Рік XLIII.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДЕННО ПЕРЕДПОЛУДНЕМ

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок 10, II. пов. Конто почт. щад. 143.322. Адреса для телеграм: „Діло" Львів. Гол. Редактор приймає від 1—2 год. пополуд. Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно в краю 4·20 зл. ЗА ГРАНИЦЕЮ: В Америці 1 дол., Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 7·50 зл., Німеччині 7·50 зл., Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 30 ч. к. Румунії 150 лей, Болгарії 7·50 зл., Австрії 7·50 зл. Зміна адреси 1 зол.

В справі оголошень звертатися до Адміністрації.

ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 17 СОТ.

Розвал польських партій.

Це не є ознакою скупого на події огіркового сезону, ані теж вичерпання редакторів у днях задушливої спеки, що у найповажніїйших органах преси, істнуючої в межах Польщі, все ще находимо статті на одну й ту саму тему, яка на перший погляд вже втратила гостроту актуальности: про поведінку польських партій підчас покутування земельного закону на соймовій арені. Навпаки. Хоча закон вже ухвалений (дарма, як ухвалений!) і посли роз'їхались на ферії, а проте обличчя, яке в останньому виявив сойм і кожна польська партія зокрема, було надто маркантне, щоби вдоволитись кількома увагами і забути про нього. Видно, що становище, яке поодинокі соймові клюби займали при голосуванні над законом про парцеляцію і осадництво, далеко не є перелетним епізодом, над яким переходиться до денного порядку, коли ось у звязку з цим становищем найбільш авторитетні речники польської громадянської думки, виходючи з ріжного заложення і доходючи до ріжних висновків, фактично доказують лише один і той самий факт: розвал польських політичних партій, а з ним остаточний упадок значіння варшавської законодатної палати.

Розвал польської правиці, центра і т. зв. лівиці, всюди, куди не глянь — фізичне роздріблення й ідеольоґічний хаос. Почнім зправа. Створений в 1922 р. бльок реакційних угруповань під відомою фірмою „Хієни" („Chrześć. Jedność Narodowa"), який складався з трьох великих партій: ендеції (ЗЛН., голова — Ґломбіньскі), хадеції („Христіянської Демокр.", голова — Хлапіньскі, головний менер Корфанти) і дубадеції („Христ. Народ.", голова — Дубановіч, головн. ідеольоґ Строньскі) нині не тільки формально не істнує, але й дійсно поварений і розбитий, а тим каменем, об який солідарний досіль у всіх важливійших справах бльок остаточно перекинувся, був якраз закон про парцеляцію. Вийшло таке, що дубадеція, у якій згуртовані великі обшарники, обструували й голосували проти закону, як проти „насильства над конституцією" („нарушення недорканої приватної власности"), а ендеція фактично заважила на перепертю закона. Але для доповнення образу хаосу в правиці слід звернути увагу, що і в ендеції, в якій поруч з більшістю безземельних інтеліґентів найшлась меншість обшарників, частина — якраз ті обшарники — голосувала проти закону, а частина стрималась від голосування. З правдивим вдоволенням читається тепер взаїмні обвинувачення і мінорові жалі офіціяльних органів двох названих реакційних партій, „Ґазети Варшавскої" і „Варшав'янки", при чому характеристичне, що „Ґаз. Варш." виправдується і робить натяк, що „чейже закон про осадництво і парцеляцію не має ще остаточної форми, — він перейде через сенат і ще поверне до сойму..." (ч. 201 з 24. ц. м. передова „Ще про зем. реформу"). Після ріжниці думок поміж членів „Зайонзку Люд.-Народового" у справі конкордату й після удару, який завдав йому його визначний член, Ст. Ґрабскі, угодою з Жидами, закон про парцеляцію заповів могучій партії неминучий вже сумерк. Третій член „Хієни", т. зв. хадеція — поставилась до закону байдуже. Особистий склад тої партії так само кумедний, як її ідеольоґія. Це ніби-то робітнича партія (так називає її сам „Роботнік" — гл. передову „Розбиття Хієни" з 24. ц. м.), у якій є ксьондзи, ремісники й робітники, та на якій тяжить рука „лібераля" сучасного чи не найбільшого польського фінансового потентата (горішно-шлеське повстання!) Корфантого. З числа сорока кількох послів ледви 19 голосувало за законом — решта здезорієнтована переждала голосування — у буфеті, даючи причину до ремствування як своїм співпартійникам, так і б. союзникам з „Хієни".

Важко сказати, на якій партії нині начинається у соймі й на якій кінчиться т. зв. центр. Мабуть найвірнійшою буде теза, що такого центру взагалі нема. „Пяст", який найбільш увихався підчас земельної дебати і на всі боки входив у компроміси, по правді донині не віднискав свого значіння: надто затяжіла на ньому компромітація союзу з хієною і надто ослабила сецесія „Зайонзку хлопского" (посол Плюта, Бриль і и.) Зрештою, на скільки щиро бажав собі „Пяст" ухвалення земельного закону задля справжнього хісна для потрібуючих землі селян, хай про це свідчать енунціяції „людових" послів, із яких цілком недвозначно виходить, що залежало „Пястові" лише на отриманню демагоґічного матеріялу для агітації підчас ферій! Идучи дальше на ліво, Н. П. Р. голосувала здебільша за ендецькими поправками, викликаючи бурю з боку инших „робітничих" партій. „Визволене", двічі розбите (сецесією Бартеля і Туґута у т. зв. „клюб праці" і Воєвудзкого у т. зв. „незалежну хлопску партію") й цілковито ізольоване, всю енерґію зужиткувало на завзяту боротьбу зі своїми найблизшими, спершу робило галасливу обструкцію, потім пішло на компроміс з „Пястом", а при голосуванню задивилось на ендецію, розбиваючися на три ґрупи: таких, що голосували проти (тих було найбільше), за, і стримались! Колиж „Визволенє" бодай від час до часу горлало, що хоче вивласнення землі без викупу, то П. П. С. остаточно станула на боці ендеції, голосуючи разом з нею, Віґосом і Жидами за законом. Тепер же „Роботнік" не соромиться дорікати „Визволенію", що воно не має ані „демократичної думки", ані „демократичної тактики", заявляючи урочисто, що поміж ППС. і „Визволєнєм" про якенебудь „трівке порозуміння нема наразі мови" („Роботнік" з 26. ц. м., передова „Ще з приводу голосування над земельним законом").

Зовсім слушно завважує „Час", що з таким соймом не можна правити державою, чи, вірнійше кажучи, що такий сойм не має сили ані змоги використовувати своїх прав і що влада з конечности перескочила до рук виконавчих органів („Час" з 26. ц. м. передова „Упадок поваги сойму"). Тільки орган краківських мумій бачить спасення у „начальному авторитеті" і „зверхньому символі", яким повинен бути голова держави (иншими словами: автокративний абсолютизм!), а вину всього лиха скидає на „погану конституцію і ще гіршу виборчу ординацію". Тимчасом усі, для котрих слово „демократія" не є лише предметом насмішки і не ідентифікують карикатуральної фікції парляментаризму з його ідеєю, приглянувшись образові деморалізації польських партій і розвалу сойму, можуть прийти до єдиного лише льоґічного висновку: про потребу розпуску сойму й негайного розписання нових виборів! **І. Н—н.**

Свято української культури.

Ми не знаємо своєї культури. Не знаємо правдивої ціни собі. Не кажу про широкі народні маси, — не знає своєї культури й українська інтеліґенція...

Ми знаємо трохи (не глибоко, лише по верхах!) своєї історії, трохи літератури (пару письменників крім Шевченка), але поза цим у нас рідко хто може похвалитися бодай середнім знанням українознавства, знанням того, що зветься українською культурою в цілому.

Але в наш час, в той час, коли потроху таки виковується життєва міць українського народу, яко народу самостійного, стан такий зовсім ненормальний, — ми мусимо поширити знання своєї культури в широкі маси, мусимо відчинити очі всім на дорогоцінні скарби свої. Хто ми такі? Чи багато українського народу на світі? Де він живе і як називається? Яка вдача цього народу? Що корисного та доброго дав цей нарід? Що Українці внесли свого власного до всеслов'янської або й світової культури? Що то таке українська мова, яка її вага та ціна? Ось найпримітивніші питання, на які повинен розумно відповісти кожний Українець. „Повинен"... але чи відповість?

——

Ми не знаємо культурного надбання українського народу в цілому. А тимчасом український нарід за тисячеліття свого історичного життя зробив на культурному полі надзвичайно багато, і я не знаю, хто з слов'янських народів може конкурувати з нами щодо розмірів цеї культурної праці, та щодо становинности самої культури. Думаю, що коли підсумувати всю працю українського народу (тепер народу 42—45 міліонового), яку він поклав на культурному полі в слові, в співі, в музиці, в устній творчости, в літературі, в малярстві, в театрі, в техніці, в чистих науках, в школі, в церкві і т. н. ділянках культурного життя, то український нарід чи не найбільше тут зробив серед усіх слов'янських народів*).

З цього величезного культурного дорібку український нарід, власне — його інтеліґенція розгубила надзвичайно багато. Ми вже забули й самі, що ми створили. Забули до краю. Ми навіть слабенько пам'ятаємо, що власне вважати своїм, українським...

Колись ми звалися Русь і до держави нашої (з столицею в Київі) належали не тільки всі українські землі, — Україна (Київщина), Поділля, Волинь, Галичина, Полісся, Підляшша, Холмщина, але до держави нашої належали й ті землі, що пізнійше відірвалися від нас і створили собі окрему державу — Московію. Ось ця Московія, спершу князівство, потім царство, вкінці засвоїла собі нашу власну споконвічну назву „Русь", а ми змушені були вже головно за нові часи назвати себе лише назвою давньої Київщини — Україна.

Це була велика й надзвичайно шкідлива наша втрата, бо вона збаламутила нам на довгий час нашу культуру. Коли з р. 1654-го над нами запанувала таки Москва, вона звала себе також Руссю і стала вважати за своє все те, що було „руським" (навіть українське). Сліди самостійного істнування нашого московська влада віками пильно загирала і вкінці таки довела до того, що український інтеліґент, перейшовши московську урядову школу, ніяк вже не знає, що вважати за руське — українське, а що за руське — московське. Бож скрізь нас учено, ніби „руське", то московське... На такому погляді стояла й стоїть і московська наука, давно вже зарахувавши до своєї історії, літератури та мови все наше, українське. Втрату споконвічної своєї назви „Русь" ми досить гостро відпокутуємо ще й сьогодні.

В колишні часи український нарід аж до половини XVIII-го віку культурно був вищий від народу московського. Ми мали велику й широко освічену інтеліґенцію. І ми, Українці, з найдавнійшого часу починаючи, невпинно працювали серед московського народу для піднесення рівня його культури. Це-ж ми, Українці, принесли народу московському християнство, а разом з ним і освіту, це-ж ми позакладали там початкові церкви, ці розсадники культури. А пізнійше, особливо з 1654 року, ми, Українці, вже невпинно працювали на Москві на її культурному полі і створили там надзвичайно багато. А хіба-ж за Петра I. це не ми, Українці, допомагали цьому енергійному реформаторові пересаджувати західну культуру до Московії? Московську церкву в її цілому організували ми, Українці; театр заснували там таки-ж ми; школи позакладали там знову таки ми, і т. и. Нема ані одної ділянки в культурі московській, де би ми, Українці, не приклали рук своїх, де би ми не лишили ознак своїх**)... Чи-ж це не величезна наша заслуга? Так, заслуга,

*) Короткий огляд нашої культури див. в моїй книжці: „Українська культура", Київ 1918 р., або Берлін 1922 р.

**) Див. К. Н. Харлампович, Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. Казань, 1914 р., том I, [illegible] XXIV + 878 + LXVI. Буде ще два томи.

але разом з тим це й величезна наша трагедія, бо по страті своєї самостійности український нарід дійсно як віл працював, рук не покладаючи, на ланах своїх переможців... А інтелігенція наша пішла першою на ці лани!

Горе переможеним! Москва все пякалася, щоби не вернулися колишні часи і щоби вона знову не опинилася під Україною, з столицею в Київі. І Москва вперто виводила з українського народу найменші ознаки його самостійности. Все це робила вона вміло й послідовно: де треба — брала силою, залякувала тюрмою та Сибіром, а де треба — сипала грішми, чинами, орденами та посадами... І за 263 роки свого панування Москва таки зробила все, що хотіла: українська інтелігенція стала почувати себе вже інтелігенцією московською, почала збільшувати культуру московську, звичайно — вже в мові московській... На українській землі тільки сам простий нарід не зрадив себе. Свідомої-ж інтелігенції серед нас лишилося лише дрібка, — то були лише окремі одиниці.

Отож чи мусимо ми, Українці, забути не історичне баламутство і легенько відступати Росіянам (Москалям) увесь свій культурний доробок? Чи ми мусимо погодитися, що — починаючи з Володимира Великого вдавнину, а кінчаючи Короленком тепер, — подібні діячі — то все московські культурні діячі? Ні, безстороння наука з цим ніколи не погодиться. Коли вільно московській науці вважати друкаря диякона Івана Хведорова, що втік з Москви на Україну, тут довго працював і помер, все-ж таки за культурного московського діяча, то вільно й нам, Українцям, всіх наших культуртреґерів на Москві, всіх отих митроп. Олексіїв, Феофанів Прокоповичів, Тупталенків (св. Дмитро Ростовський), Гоголів, Короленків і десятки тисяч инших — більших чи менших осіб — таки вважати Українцями, синами великого українського народу, того народу, що ніколи не обносив себе китайським муром, а вільно й охоче ніс свої культурні надбання скрізь, де того потрібно було.

Штунда на Волині.

3. Релігійний активізм, русофільство, аполітичність, нехтування звичаїв. Висновки.

Цей релігійний активізм наших селян необхідно підкреслити. Мені думається, що до певної міри і в православній церкві можна було би розвинути оцей такий потрібний українському людові релігійний активізм, що не йшлоб і в розріз з традиціями старовинної української церкви. Нпр. можна було би одновити деякі церковні українські звичаї, притягнувши до участи брацтва, читати Евангелію для народу, а не для самого тільки причту і зрозуміло зараз-же пояснювати його, співати хором всією церквою принаймні деякі молитви, найбільш відомі, як „Отче наш", „Вірую", „Богородице" тощо, що так успішно до речі робить тепер українська церков на Україні ітд.

Догматичних відзнак штунди ми свідомо тут уникаємо. Вони, до речі (не всі і не для народу), розібрані в доброму протисектанському підручникові Перетрухина, виданого в українській мові кремінецьким епископатом. Переходимо тепер до розбору тих трьох найважніших хиб штунди з національно-українського погляду.

Це поперше певне русофільство у штунді. Що правда молитва часто відбувається зумисно у відмінній мові від тої, що уживається в щоденному житті. Це, кажуть, надає певної торжественности та містичної незрозумілости Службі Божій, хоч практика уживання національних мов у Службі Божій (Греція, Румунія, Україна і т. д.) показала, що зрозумілість і принадність рідної молитви не менше має релігійної ваги. Це так переконуюче, доказав і той величанський зріст Української Автокефальної Церкви на Україні, свідками котрого ми всі. І вживання штундистами на Волині російської мови на своїх молитовних зібраннях (а почасти і вплив її в щоденному житті) поясняється розповсюдженням російського перекладу Біблії та російських штундистських молитовників, „Гуслів", тощо. Але така сама „штундистська" біблія істнує і в українській мові, власне в перекладі Куліша у виданні Христ. Біблійного Товариства (бракує там тільки відсилачів на споріднені тексти), молитовник по штундистські годилосаб перекласти і видрукувати по українськи і все це розповсюднити серед українських штундистів. Адже ці видання, більш їм доступні по мові, витиснуть поволі теперішні російські. Треба також, щоби українська інтелігенція і тут прийшла на допомогу нашому народові та витиснула вплив тих — по словам селян — „ідейних людей" російського походження, котрі приходять на зборища штундистів та розповсюджують навіть монархічну російську літературу. Той, що бував на штундистських зборах, може засвідчити, що бачить там часами (особливо з боку проповідників та „ідейних людей") нехтування української мови, а часами і злобні уваги на її адресу. Та це річ переходова. З релігійним рухом повторюється те саме, що було зі шкільним навчанням: знаю села на Волині, що 3—4 роки тому не хотіли і чути про українську школу, а тепер перші її обороняють. Церква, як і школа, раніше чи пізніше стане національно-українською, а стане хутко, коли наша інтелігенція не зостанеться на боці. Мушу ствердити, що толкування Евангелії в українській мові, при одночасному читанні Евангелії по російськи, не зустрічає звичайно перешкод від селян.

Щодо відчуження штундистів від громадської праці — це друга хиба штунди. Це факт безперечний, але він являється також переходовим явищем і пояснюється початковим сектанством. Поміж собою штундисти живуть надзвичайно дружно, допомагають один одному і не тільки в нещастю, при сплачуванні податків, але і в звичайній праці. Коли на селі є кілька родин штунди, то як правило, штунда бере верх у всьому, завдяки своїй однопільній спільноті та „жидівській" беззаінтересованости в допомозі один другому. І тут штундисти дають добрий зразок організованости. Колиж додати, що штундисти не курять та не пють горілки, то буде зрозуміло, що штунда живе „багатійше", тим більше, що і „брати" з Америки допомогають часом тутешнім одновірцям, хоч правда ця допомога майже виключно йде на організацію і пропаганду штунди. Алеж і це дає грошеву економію селянам, бож православні, якби не мінімально, а всеж річно мусять віддавати певну пайку на церкву, вже не рахуючи хрестин та весілля, котрі зїдають таки чимало грошенят, що правда, найбільше на горілку. Додам, що всеж не треба занадто підкреслювати „дружність" штундистів. Порівнянно: вони тільки менше бються, лаються та судяться поміж собою, але все це таки буває поміж ними і заперечувати цього не годиться.

Вкінці третім гріхом штунди треба вважати занехання штундистами ріжнородних побутових українських звичаїв, приноровлених до певних подій громадського життя, а найбільш до церковних свят (Різдва, Великодня, тощо). Не почуєте серед них і українських пісень, не побачите хороводів та танців. Все обмежується російськими духовними кантами на релігійних зібраннях.

Збираючи все сказане, можна ствердити, що штундистський рух при певній допомозі української інтелігенції зможе загубити деякі свої хиби, а своїми додатними сторонами хоч трохи урівноважить оте неприємне для нас, що має в собі, тим більш, що при розвиткові української національної церкви штунда безперечно зіллється з нею. В сучаснуж добу при тих непевних методах боротьби, які вживає православне духовенство, штунда тільки шириться, хоч може помалу примушує православних пан-отців трохи підтягнутися та підійти близше до свого народу. Тай взагалі підход до штунди, з спеціяльною методою боротьби з нею, тільки відштовхує селян від

проф. Іван Огієнко.

(Докінчення буде.)

А. ГАВРИЛКО. 2)

„У гнізді бунту і непослуху".

Патріотична заборонена діяльність. — Кара і нагорода. — Нинішний Лізкув. — Наші діти на чужім хлібі.

Такою діяльністю пароха в Ліскові будиться там дух громадянський і народній та прикладом світить усім. До Ліскова приїзжає багато прогульок, головно в неділю і в святочні дні. П. А. Хмелінська*) пише про одну таку прогульку в 1912 року ось-що: „Вечером зійшлися всі до салі в „Народньому Домі" на представлення. Грали комедію й давали докази, що не щадили праці, труду, щоби виявились спосібности молоді, її зручність рухів, добра вимова, її краса. На закінчення залунала пісня і плила з молодих грудей сильна, чиста пісня про рідну землю, про народніх героїв, про безчастанну працю, щоби блисла гарнійша хвилина свободи. До того співу долучувалося щораз більше голосів зі салі, а вкінці залунала могутня пісня всіх присутних „Не чамо землі, звідки наш рід". Здавалося, що нема над нами московського кнута, що ми на вільній землі. Та вухо російського жандарма слідило за кожним проявом духа, що будився в народі".

*) Тамже, стор. 48.

Власної школи не мали Поляки в Росії. Треба було „підпольно" учитися в рідній мові. Отож о. Блізіньскі засновує в Ліскові 7 шкілок-захоронок. За час їх істнування приходило багато наказів, щоби їх замкнути, та парох користав з того, що одна половина Ліскова належала до повіту калішського, а друга до повіту турецького і коли прийшов наказ з одного повіту, захоронки переносилися до другого повіту, і навпаки. Біда шепче чоловікові: *„Зійди з простої дороги, шукай кривих доріг, щоб ти тільки мав все, чого тобі треба".**)

Та вкінці російські можновладці проголосили Ліскув *гніздом бунту і непослуху супроти влади*, зажадали вичеркнення імени о. Блізіньского з реєстру членів місцевих установ, постановили його заслати далеко в глибину Росії. Та це не вдалося їм. Урядовці-Поляки, що працювали при губернаторі в Каліші та ті, що працювали при генерал-губернаторі Скалоні в Варшаві, уміли секретно оборонити патріотичного діяча. Колиж — їх заходами — в початках 1914 року прислав департамент Рільництва в Петербурзі о. Блізіньскому срібну медалю та писемну подяку за діяльність в установах у Ліскові, тоді позиція його значно скріпилася, а губернатор Рафальскі, що тоді звідав Ліскув, просто казав: „Колиби Вам хтонебудь зробив кривду, зверніться до мене, а я напевно всп(і)ю оборонити Вас".

*) Тамже, стор. 32.

А тимчасом „Кола народове" уладжували в Ліскові тайні збори і віча, на яких накликували до боротьби за незалежність. В році 1913 заснувався там ще відділ „Стшельца", що приготовляв будучих жовнірів до збройної боротьби за волю *).

— —

Що уявляє собою парохія Ліскув тепер?

На загальне число мешканців 5.326, є в парохії 568 хазяйств, вони разом управляють 7.610 моргів землі, в тім 4.673 моргів III. кляси — 2.827 моргів II. кляси. Розміри господарств: до 3 моргів 81, вище трьох до 15 моргів 374, вище 15 до 30 моргів 93, понад 30 моргів 15. Фільварків є в парохії 4, хуторів 19, сіл 16.

Теперішний ужитковий стан ґрунтів у парохії: орного ґрунту 4.300, лук 420, пасовиска 430, садів й огородів 210, лісних ґрунтів 1.490, ставів і озер 12, торфовиска 440, під будинками 138, неужитків і доріг 130 моргів. Стан живого інвентаря: коней 864, коров 1.894, свиней 1.340, овець 32. В цім році засіяно до 1.100 моргів жита, 400 моргів пшениці, 500 вівса, 200 ячменю, 800 конюшини, решта обсіяно сераделею, лубіном, гречкою. З властителем фільварку заключила більша часть селян сервітутову умову. Всі поля парохії скомасовано, з винятком малого села Козьльонтка. Приготовано 340 моргів до дреновання.

*) Тамже, стор. 107.

Через село йде мурована, доволі вузька дорога. Кількадесять кільометрів дороги висаджено молодими щепами. Зачали садити щепи при дорозі за німецької окупації. Перед селом великий лан пшениці (литовська гола) й ячменю (ганак). Тепер, з огляду на виставу, є при вїзді в село гарні, хоч простим околотом криті, тріюмфальні ворота. На праворуч кільканацять мурованих і дерев'яних будинків. Це т. зв. „Сиротинець". Історія його повстання така: В році 1920 евакувала американська місія Червоного Хреста 800 дітей, жертв війни, з п захисту в Білімстоку. О. Блізіньскі постарався, що громада Ліскув дала 7½ морга поля для приміщення евакуованих на таких умовах: в Ліскові буде найвище 350 дітей; уряд дасть гроші на поставлення

нас. Вивчення-ж добрих і злих сторін штунди принесе тільки добрі наслідки для обох сторін — у тому я певен. Нехтування-ж нашою інтелігенцією цього руху — не так вже малого і, як не як, народнього, хилає його до російських впливів.

Зазначуємо, що у штундистів істнують потаємні школи, — з невідомою мені близше програмою, в котрих окрім релігії вчать — з певністю кажу — і російської мови. Скільки цих шкіл є і на скільки вони широко розвинуті, мені невідомо, але про істнування кількох з них знаю документально. Певно, не такі вони страшні нам — як і инші чужі школи — але всеж вносять зайве баламуцтво. Факт цього нелегального шкільництва дуже цікавий, а для наших волинських відносин ще й характеристичний.

М. М.

Інтерпеляція ч. 504 послів Українського Клюбу до Вп. міністрів внутрішніх справ та справедливости в справі

Катування політичних вязнів політичними аґентами в Холмі.

Дня 17. та 18. червня ц. р. політична поліція в Холмі арештувала Марію Ясіньску, ученика ремісничої школи Василя Козловського, Свирида Михайлишина та Павла Травнера. Заарештованих: Ясіньску, Козловського та Травнера підозрілих у приналежности до комуністичної партії Зах. України, побили сильно провідник та аґенти політичної поліції в Холмі, зараз при допиті їх, у будинку староства. Арештовану Ясіньску, вагітну жінку, побили болючо „ввиздовня" Викуш-Плужаньскі, провідник поліц. Дзіскевскі. та Зюлковскі, переслухуючи її в ночі з 17-го на 18. Затканши її губу та сіпаючи за волосся, Плужаньскі бив свою жертву 20 хвилин по всьому тілі, лаючи її та погрожуючи.

Тоїж ночі підчас допиту у будинку староства, в слідчім уряді — бив по лиці Павла Травнера Плужаньскі. Катуючи Травнера Плужаньскі мав казати: „Я вас зроблю калікою на ціле життя, а з цього буде щонайменше інтерпеляція в соймі. Ясіньску, по ночі в арешті, привели на другий день до слідчого уряду і там знову Плужаньскі бив її по лиці, а коли вона закривалась руками, викручував їй руки та товк. 17-літнього хлопця Козловського катували так: коли тільки ввійшов до слідчого уряду, казали йому стягнути чоботи, Плужаньскі бив його по лиці, а трьох инших аґентів дефензиви кинулося на хлопця, звалило на долівку, заткало губу та било палками по всьому тілі, а головно в пяти. Урядові дефензиви рішили, щоби бити без слідів і обложили відкриті части тіла Козловського папером.

Аж до вечора 20-го червня, катовані: Ясіньска та Козловський пересиділи на поліції в Холмі. Потім вивезли їх до Красноставу та посадили в тамошній вязниці. Травнера та Михайлишина посадили в холмськім арешті. Факти побивання арештованих підозрілих у політичних злочинах не є у холмській дефензиві поодинокі. Дня 1-го мая, коли арештували робітників Вовкотруба та Пострига̂ча за те, що брали участь у демонстрації на першого мая, також били їх у слідстві. У квітні Плужаньскі бив політичних вязнів: Нахамія Гольдберґа та Янкля Ідка Айле.

Такі факти доказують, яка є система катування у практиці урядовців політичного відділу в Холмі. Коли зважити, що уряд дефензиви в Холмі є експозитурою воєвідського уряду в Любліні, на всі довколичні українські повіти — Холмщину та Підляша, то можна мати поглял про практику всього уряду у цьому краю, де більшість населення є українська, а головно практику супроти людей, яких уряд уважає політично підозрілими і які попадають в опіку поліційної дефензиви.

В обороні прав людини та громадянина не можна нехтувати практиками дефензиви в Холмі, тим більше, що жалоби пошкодованих, а також інтервенції соймових українських послів перед судовою владою не мають таких наслідків, яких домагаються самі закони.

Пошкодований політичний вязень Ґольдберґ вніс у половині квітня ц. р. скаргу на письмі проти аґента дефензиви Плужаньского, за те, що той побив його: скарга пішла на руки слідчого судді Уміньского, що вів слідство у справі Ґольдберґа та Айля. Тому самому судді передав також скаргу за побиття своєї жінки Марії Ясіньскої — Олекса (Александр) Ясіньскі, якого держали у холмській вязниці тимчасово, для контролі. Коли пошкодовані Вовкотруб та Постригач внесли скаргу на руки підпрокуратора при окружнім суді в Любліні, Пшибильского, то він мав їм сказати, що такої скарги, до якої нема свідків та слідів на тілі від побоїв, він не признає.

Одначе відоме є те, що „політичних" переслухують завсіди без свідків. Також і побої не завсіди лишають видні сліди на тілі. Зрештою, коли аґенти дефензиви роблять не обережно і обвивають тіло папером або змоченим лахміттям, тоді й найсильніші удари не завсіди може ствердити лікар. Дефензива практикує в таких випадках такий спосіб, не відсилає зараз заарештованого до вязниці, де має доступ суд, а держить у себе. Пошкодовану Ясіньску та Козловського щойно по двох днях відставлено до вязниці і то не до Холму, а до Красноставу.

З огляду на те все, підписані звертаються до пп. міністрів внутрішніх справ та справедливости:

1. Чи вони знають про такі наведені факти, як катування та побивання політичних вязнів урядовцями політичного уряду в Холмі?

2. Чи мають намір почати слідство у цих справах і покарати винних урядовців?

3. Що мають намір зробити, щоби на будуче оборонити від побоїв з боку політичної поліції в Холмі і припинити знущання над політичними вязнями?

Памятаймо: Рідна Школа — це народня фортеця, це певний захист у добі лихоліття!!

відповідних будинків; уряд буде все помагати грішми і продуктами в натурі: якби „Сиротинець" розвязано, лишається маєток у селі. Тепер має „Сиротинець" до 70 моргів поля, веде 7-клясову школу для сиріт, трилітні школи слюсарську і забавкарську, має купальню, шпиталь на кількадесять дітей, електрівню для власного ужитку, оркестру. Захист ведуть сестри служебниці, спроваджені з Галичини. На удержання дітей дає міністерство праці і суспільної опіки по одному золотому на дитину денно. Тепер в заведенні є 331 дітей в ріжнім віці до 18 літ. В тім 169 хлопців, 162 дівчат. Більшість дітей, бо 248 походить „з кресів", — це наші діти, що самі оповідають польській публиці: „Я дома говорив по „русіньску".

Польський публіцист п. Смогожевскі писав перед двома літами, що бачив діти з подібного захисту десь під Москвою. Стрінув їх на прогульці з учительками за містом. Бачив їх там цей шовіністичний журналіст розбавленими, розсміяними, розрадуваними, сіяючими здоровлям, життям, красою.

Нічого подібного немає в „Сиротинці" у Лісковї. Вся дітвора тут якась бліденька, худенька, сумна. Після справоздання д-ра Вл. Фіша з 5. II. 1921 року*) шпиталь діточий переповнений (хронічна слабість легенів, желез і шкіри та чахотка). Уладження шпиталю недостаточне, — не було відділу інфекційних недуг і хорі заражувалися иншими хоробами. На підставі звіту тогож лікаря з 15. листопада 1924 р.**) умови життя в „Сиротинці" мали покращати. Всеж таки на 331 дітей є в заведенні лихо віджилюваних 4 дівчат, а 5 хлопців, середно віджилюваних між дівчатами 32, між хлопцями 19. Через лихе віджилювання більша частина дітвори хорувала минулого року на курячі сліпоти, а цього року ствердив лікар лише 40 таких випадків. Ось так голодує в тім „Сиротинці" дітвора, дарма, що кожда дитина дістає місячно від уряду по 30 золотих, а в Ліскові — як стверджує***) молодь місцевого учит. семинаря — можна достаточно прокормитися за 25 золотих місячно, бо така квота припадає на прокормлення одної особи в місцевому інтернаті семинаристів.

(Докінчення буде).

*) Также, стор. 128.
**) Также, стор. 130.
***) Также, стор. 112.

Господарський Зїзд.

На перший погляд глядача вражає те, що присутні майже всі — інтеліґенти. Осіб з 90; 8 священиків, 20 агрономів; решта делеґати Філій та Повітових Союзів Кооператив.

Голова Мих. Луцький відкрив зїзд і передав провід заст. голови інж. Павликовському, який подає до відома мету зїзду: підготовку до опрацювання аграрної реформи та відчитує привітний лист від економічних організацій у Ч. С. Р.

Інж. Павликовський реферує про *„Сучасний стан нашого села і станову орґанізацію селянства"*. Зупиняється над внутрішніми причинами економічного занепаду села ще від 1848 р.: не переведено комасації, при викупі серві́тутів скривджено селян на більш як міліон гектарів землі. Подільність господарства це данайський дар для селянства. „Сільський Господар" повстав на хибних основах: на субвенціях. Пропущено нагоду утворити парцеляційний банк у 1902 р. Плян праці на майбутнє такий: інтеліґенція мусить зблизитись до села, пізнати його потреби і скласти плян аграрної програми. При цьому не повинна централізувати всеї роботи в одній тільки кооперації, але й оживити потрібний другий осередок праці: „Сільського Господаря", який повинен стати на власних силах.

Остап Луцький, заст. голови і голова філії в Стрию реферує про *працю філій і кружків „Сільського Господаря" серед сучасних умов*". Головний висновок цього реферату такий: Економічну роботу в краю взяла на себе нині наша кооперація. Але вона одна не в силі виконати всіх покладених на неї завдань і тому потрібна ще окрема станова селянська корпорація, яка заступила би інтереси селян на полі господарства, політики та культури. Ця корпорація повинна мати свої повітові філії, а ці знову — свої кружки при сільських кооперативах. Де нема ще філій, там повинні їх покликати до життя Пов. Союзи кооператив.

У дискусії п. Тершаковець дивується, що на зїзді нема селян. Дорікає інтеліґенції, що вона за мало займається економічною роботою на селі. Наші партії знають село тільки тоді, коли треба їм його для політики і при виборах. А від добробуту нашого села залежить усе добробут і праця інтеліґента. Наша преса не інформує села про податки і уряд використовує селянина як може. З наших селян стягнули безправно грубі міліони маєткового податку. Ніхто не журиться тим, що ціна жита на протязі тижня впала з 32 зол. на 16. Ніхто не дбає про кредит для села і не думає про необхідний банк для хліборобів.

о. Онишкевич звертає увагу, що коли не прийдемо селу з негайною допомогою, не полагодимо як слід еміграції та парцеляції, то з надміру населення та недостачі землі вдусимося. Наші селяне подекуди вже еміґрують на Волинь. Може би туди звернути плянову еміґрацію? Або й на південну Україну?

П. Берлад (зі Снятина) наводить докази, що скільки разів інтеліґенція приходить на село з правдивою реальною радою, находить там прихильну зустріч.

Ред. Архипенко є ворогом теоретичних міркувань. Справу треба ставити реально: село потрібує збуту для свого хліба, машин та кредитів. Ось питання, яких здійсненням треба зайнятись у першу чергу.

У дискусії забирають далі голос: інж. Черник, дир. Вітик (зі Сокаля), Обрізків (з Коломиї), д-р Блавацький (Сянік), інж. Павликовський.

Далі інж. А. Палій реферує *„Про молочарські Спілки і їх завдання на полі піднесення годівлі рогатої худоби"*. Переповідає історію галицького кооперативного молочарства. Воно почалось у 1904. р., в 1907 році повстав „Молочарський Союз", а в 1914 р. було біля сотки молочарень. Війна все це зруйнувала. В 1923 р. зорганізовано станиславівську філію, в 1924 р. відновлено стрийську централю, опісля в Рудеччині, тепер у Перемишлі. Львівська філія виказує 134.000 зол. торгу за перший піврік. Тепер наладжено збут до Кракова та Варшави. Сезоновість та несолідність наших молочарень є найбільшою переповою у здобуванні нових ринків. На майбутнє союз змагатиме до того, щоби основувати великі районові молочарні, регулювати контрактово збут масла через централю, робили масло тільки одної, першої якости і організувати спілки збуту худоби.

О. Луцький реферує про *„Спілковий збут худоби"*. Союз для збуту худоби взявся за віднову діяльности без усяких матеріяльних засобів. І людей не було. Та їх найшли, відібрали свою домівку і почали організувати збут. За 1924 р. вивезли 30 вагонів безног з кількатисячним недобором. В 1925 веде союз тільки комісову торговлю. Досі, за 1. піврік вивезли 71 вагонів з невеличким зиском. На майбутнє буде збут зреформований. Союз буде старатися зорганізувати безпосередну доставу від продуцента до консумента. Треба сподіватися, що кооперативи, а особливо П. С. кооператив допоможуть у цьому. У цій справі інж. Ю. Павликовський каже таке:

Годівля худоби поставлена в нас дуже лихо: Річні видої селянських коров дають 1000 літрів річно від штуки, а двірських коров від 2000 до 3000 літрів. Споживання молока йде на голову 100 до 120 літрів річно. Молочарні переробляють всього 2 проц. себто 34 міл. куб.

Поліпшити молочну худобу можна буде, коли з дотеперішної її мозайки виплекаємо ужиткову расу, коли розведемо стації розплодових стадників, а посередно, коли уліпшемо сіножати і пасовиська, розширимо управу пашних рослин, позасновуємо контрольні спілки. З поліпшенням годівлі худоби побільшимо також дохідність наших господарств.

Інж. О. Дідич реферував про *„Насінництво в Галичині і годівлю збіжжа на селянських господарствах"*. Широко обяснює роботу при творенню нових родів збіжа. Дістеся це шляхом селекції (вибору) і схрещування. Потрібне тут незвичайне знання і.. щастя. Треба вважати при цьому, щоби виплекати насіння здатне на дані умови. Галичина з усіх країв у Польщі найкраще надається на годівлю насіння. Багато польських насінних фірм вже працює в нас. Поруч з годівлею треба ще зорганізувати його збут — торговлю. Наші селяне з годівлі мали би великі зиски, тому й треба його в нас поширити.

В дискусії забирали голос пп. Тершаковець, інж. Павликовський, Берлад, д-р Гірняк, О. Луцький.

Реферат викликав у присутніх велике зацікавлення.

Інж. Архипенко реферує *„про управу цукр. буряка"*. Всесторонно представив користи з цукрового буряка: високий грошевий прихід, переміна господарки в інтензивну, вплив і на слідуючі збіжеві засіви, на годівлю худоби. Плянтатор одержує в найтяжший час грошевий задаток. Треба тільки, щоби українські селяне переводили управу цукрового буряка організовано Треба творити союзи українських плянтаторів.

По рефераті оживлена дискусія. Було багато промовців за управою і проти. Більшість годилася в тим, щоби пропагувати управу цукрового буряка там, де від нього добрі місцеві умовини, природні і комунікаційні. Порушено справу власного кооперативного цукроварні.

Вова покищо неможлива до зреалізування задля браку капіталу і і малої селянської площі управи буряка.

Інж. Павликовський реферує про *„Земельну справу"*. Пригадує пруські кольонізаційні змагання з польським селянством на Познанщині. Вони покінчилися побідою Поляків.

—

Зїзд прийняв одноголосно слідуючі резолюції:

1) Господарський Зїзд підкреслює, що аграрний устрій

з причини переселення села є дуже нездоровий. Для уздоровлення цього необхідно передати велику власність на тих землях у руки місцевого трудового люду.

2) Запас землі згаданої території є недостаточний для господарського усамостійнення місцевих без — і малоземельних.

3) З огляду на такий дійсний стан,

4) Зїзд взиває українське селянство зорганізуватися в парцеляційних кооперативах, обєднаних в центральний парцеляційний банк, щоби ця організація могла пляново вести оборот землею, згідно з потребами нашого селянства.

По широкому світі.

Анґлія та Франція починає знову виміну гадок про ґарантійний пакт, але сам офіц. комунікат каже, що сумнівним є, чи в найблизших днях дійде вже до якого порозуміння, тим більше, що невідомо ще, як Франція поставиться до нім. ноти.

Болдуін заявив, що вірить у щирість більшости німецького народу продовжувати переговори над ґарантійним пактом задля тривкого мира.

У Мароккu Ріфанці покищо відступають. Деякі племена тратять буцім-то охоту до продовжування війни. Франція та Еспанія підписали договір, щоби піддержувати себе взаємно, ведучи на власних територіях війну і не підписувати окремого миру з Абд-ель-Крімом.

Югославанський уряд має за собою 201 голосів у парляменті на 375. Принціпіяльна опозиція складається з 53 послів, які не вірять у щирість нового сербсько-радикально-хорватського кабінету.

Загроза ґенерального страйку в Анґлії є тому поважна, бо оголошено постанови конґресів проф. союзів, транспортових робітників, залізничників і будівельних робітників, у яких кажеться про підтримку й солідарність з робітниками копалень. Премієр Болдуін безпосередно посередничить у конфлікті.

Штреземан заперечує, наче би він мав плян їхати у вересні до Женеви для зустрічі з Бріяном і Чемберленом. З другого боку повідомляють, що його запросять приїхати туди — а тоді він безумовне не відмовиться.

Гінденбурґ іде 11. серпня на офіціяльне приняття до Монахії, а потім перебуде довший час у Баварії у знайомого на селі.

НОВИНКИ.

— **Ще з тайни катастрофи під Старогардом.** Були вже звістки в польській пресі, що замах на поїзд під Старогардом зробив аж наш земляк, бо заявив, що є ним. Виясняється, що винуватець, який сам зголосився і щим разом збрехав, бо не знав навіть місця катастрофи. Цей добродій п. Альбін Недзельскі був властителем військової пайки на Волині. Втративши своє становище, хотів умерти, а не маючи відваги покінчити самогубством, найшов думку: заявити, що він виконав замах на старогардський поїзд, у надії, що його засудять на смерть. Навіть написав лист, з якого всі мали про це дізнатись... по його смерти. Все це виявилось. Недзельскі викрив великі зловживання в урядах на Волині і звертався до посла Кордовського з „Визволення", щоби інтерпелював у цій справі. Наслідок був такий, що втратив свою посаду. Нині він знову закликає уряд до санації на „кресах".

— **Напад на ученого.** З Харкова передають звістку про напад, у центрі міста, двох озброєних бандитів на проф. університету В. М. Фесенка. Фесенко ранений у потилицю. Бандити забрали його портфель з паперами та втекли.

— **Найбагатше міністерство** не американське. Американський кабінет складений з міліонерів. На його чолі стоїть міністр фінансів Андрю Мельон, якого майно оцінюють на 200 міл. дол. За ним іде Гувер, мін. торговлі, якого копальні варт з 10 міл. дол. Кельоґ, міністр закорд. справ, адвокат заробив лише 5 міл. Инші: Уікс, мініст війни, Девіс, мін. праці і Уерк, мін. промислу також міліонери, бувші банкири. Мабуть такі міністри вже не потрібують красти.

— **Відомий угорський письменник** Франц Мольнар розводиться зі своєю жінкою відомою акторкою Сарі Федак. Автор „Чорта" матиме новий матеріял до нової пєси.

— **Непідготований проповідник.** Анґліканський єпископ у місті Дерген (Анґлія) звернувся з проповідю до вуглекопів на тему найблизшого страйку. Але арґументи його були такі слабі, що гірники вкинули його до ріки, звідки щойно добули його добрі люде.

— **Кафтан безпечества,** який уживається в домах божевільних, признаний чехословацьким урядом як шкідливий і знесений в усіх цих заведеннях.

— **Штучний дощ** є ідеєю, яка цікавить учених віддавна, у звязку з хронічною посухою в деяких краях. Бувший голова англійського метеорольоґічного товариства, Кейв, стверджує, що неможливо заступити природний дощ механічними засобами. Для покроплення водою маленького островця Уайт на протязі двох годин треба би сили 10 міл. парових коней. Коли зважити, що для звичайного авта треба 40 коней, а для поспішного поїзду 200 коней — то сили потрібної для такого експерименту не лише не можна витворити, але й уявити собі.

— **Слідами малпячого процесу.** Чимало американських вищих шкіл поставилось дуже ворожо до теорії умовности Айнштайна. Університет у Бостоні виступив навіть явно, в особі ректора, проти праць геніяльного фізика і заборонив викладати його теорію, та навіть викинув усі його твори з бібліотеки. Один з професорів мотивував цей обіжник поглядом, що ідея Айнштайна належить до... окультизму! Недавно один міліярдер з Чікаґо призначив 100.000 долярів на оснування інституту, якого головною метою було би опрокинути Айнштайнівську теорію. Це вже шляхотний засіб боротьби з неприємною ідеєю!

— **Perpetuum mobile.** Невтишна ідея учених та фантастів ще раз іде на спробу. Якийсь угорський поліційний урядовець, з околиці Будапешту, переслав до Будапешту та... Вашінґтону модель найденого ним perpetuum mobile, який буцім-то прийняли прихильно. Винахідник називається Стефан Стефанович (ще може земляк?!) і працює над цією ідеєю від ранньої молодости. Він найшов випадково якогось багатого угорського інженіра, що є у Філядельфії директором фабрики і цей обіцяв йому зробити модель та виробити патент власним коштом. Покищо, річ ясна, цей модель невідомий. Його автор вірить сильно, що його винахід зробить революцію в усій сучасній техниці.

ОСТАННІ ВІСТИ.

Смерть америк. ворога теорії Дарвіна.

Вчора нагло помер на удар мозгу Л. Бріян, троєкратний кандидат на премєра Зєдин. Станів, що був тепер головним обвинувателем в відомім малпячім процесі.

Наради в Міністерстві Праці.

В міністерстві праці відбуваються засідання надзвичайної розємчої Комісії для усунення конфлікту між рільн. робітниками і власниками. Сьогодня представили свої постуляти робітники з Конґресівки. Завтра будуть предложені жадання робітників з Познанщини і Поморя.

НАДІСЛАНЕ.

За надіслане редакція не відповідає.

Абд-ель-Крім прийняв пропозиції щодо мирових переговорів.

Як доносять з Танжера, надійшла відповідь Абд-ель-Кріма на франц.-еспан. ноту. В тій відповіді виражено його готовість запереставати ворожі акції, приступити до переговорів під умовою, що Франція і Еспанія урочисто дадуть запевнення щодо незалежности терену Ріфанців.

Гураґанова буря в Польщі.

Над Варшавою і вздовж правового берега Висли пронеслась сильна буря з градом, яка причинила величезні шкоди і спустошення. Є жертви в людях.

З судової салі.

Процес Корнгабера і тов. — за обманство і вимушування.

17-ий день розправи

(Продовження.)

Ведеться дальше переслухування поліц. інсп. Пйонткевіча з Варшави. Його зізнання не приносять нічого особливо цікавого. Публика насторошує щойно вуха в моменті, коли предс. питає свідка:

„Чи стрічаючись з Микитином ви брали на увагу також ту можливість, що Микитин сам міг брати участь в замаху? Чи ви мали ту комбінацію?"

Свідок: „Ні. Це булоб з його боку лише провокаційно й незручно лізти поліції в руки, бо поліція мимо того могла би трапити на це. Я мав таку концепцію, що він (Микитин) стоїть близько до орґанізації, до якої належить Паньчишин, Фідик і Харків і з якої вийшов замах".

В дальших зізнаннях Пйонткевіча є натяк, що переслухувано його у слідчого судді „в таких анормальних умовинах, що я був радше переслухуваний як обвинувачений"... Над цим висказом предсідник переходить до денного порядку.

Переслухання Пйонткевіча йде дальше.

ОПОВІСТКИ.

Дрібні оголошення.

ОГОЛОШЕННЯ.

За оголошення Редакція не відповідає.

За редакцію відповідає І. Рудницький. Видає Видавнича Спілка „Діло". З друкарні Видавничої Спілки „Діло" Львів. Ринок ч. 10.